

УДК 821.161.2Франко І.+821.162.1Равіта-Гавронський Ф.].091

Яніна Яковенко

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ТАРАС ШЕВЧЕНКО ТА РОМАНТИКИ «УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ» В РЕЦЕПЦІЇ ІВАНА ФРАНКА ТА ФРАНЦІШЕКА РАВІТИ-ГАВРОНСЬКОГО

У статті йдеться про рецепцію Іваном Франком та Францішеком Равітою-Гавронським творчості Тараса Шевченка та романтиків «української школи», зокрема Т. Падури та В. Висоцького. Звернення до творчості одних і тих самих авторів показує подібність і відмінність у трактуванні окремих тем і образів.

Ключові слова: «українська школа», міжкультурний літературний вплив, романтизм.

Janina Jakowenko. Taras Szewczenko i romantycy „szkoły ukraińskiej” w recepcji Iwana Franki i Franciszka Rawity-Gawrońskiego. W artykule przedstawia się recepcja Iwana Franki i Franciszka Rawity-Gawrońskiego, twórczości Tarasa Szewczenki i innych romantyków «szkoły ukraińskiej», a mianowicie T. Padury i W. Wysockiego. Powrót do twórczości jednych autorów pokazuje podobieństwo i różnicę w traktowaniu odrębnych tematów i obrazów.

Słowa kluczowe: «szkoła ukraińska», międzykulturowy wpływ literacki, romantyzm.

Ianina Iakowenko. Taras Shevchenko and romantics of the „Ukrainian school” in the Ivan Franco’s and Frantsishek Ravita-Havrinsky’s reception. The article deals with Ivan Franco’s and Frantsishek Ravita-Havrinsky’s reception about Shevchenko’s and “ukrainian school” romantics’ creativity including works of T. Padury and Vladimir Vysotsky. Appeal to the works of the same authors show the similarities and differences in interpretation of certain themes and images.

Key words: “Ukrainian school”, intercultural literary influence, romanticism.

Різні за поглядами і за значеннями у своїх літературах Іван Франко та Францішек Равіта-Гавронський мають багато спільних зацікавлень, пов’язаних з поглядами на «українську школу» польського романтизму та загалом на окремих письменників у контексті польсько-українських взаємин (зокрема Т. Г. Шевченка, В. Висоцького і Т. Падуру), проте цей ряд не є вичерпний.

Початки творчості Івана Франка носять ознаки романтизму. Він виріс на польській літературі, з ранніх років симпатизував польсько-українському минулому, що і позначилось на творчості. Навіть його перша збірка «Баляди і розкази» (1876), написана на зразок міцкевичівської. Його творчість наскрізь просякнута українсько-польською тематикою. Свої полоністичні літературознавчі та публіцистичні праці письменник передусім присвячував літературі романтизму, белетристиці ХІХ століття, позитивізму. У дослідженнях питання польсько-українських стосунків він вважав, що порівняння і зіставлення близьких за характером і суттю фактів є важливим історичним аспектом на шляху до істини. Саме тому потрібно розглянути цю тезу у творчості представників двох етнографічних культур. Іван Франко заохочував до ширшого застосування компаративної методології у дослідженнях літературних зв’язків поляків та українців.

У польській літературі активно займався питаннями українського минулого Францішек Равіта-Гавронський. Народився письменник на Україні в селі Степашки Вінницької області. Всю свою різнопланову творчість як історик, публіцист, фольклорист та літературознавець присвятив Україні та питанням польсько-українського минулого, зокрема періоду романтизму та сучасності. Писав про М. Грушевського, І. Котляревського, Г. Квітку-Основ'яненка та ін. Найбільшого поширення його творчість отримала у XIX–XX ст. Історія та навколо історії була головною темою у письменника, разом із Чеславом Нейманом він планував написати історію української літератури, а кроком на шляху до здійснення цього було 8 статей «З української літератури», надруковані у газеті «Prawda» №9–17 у 1884 році. Свою увагу митець концентрував на питанні минулого України та Польщі, зокрема козаччині та гайдамаччині. Письменник намагався з'ясувати їхню роль в історії Речі Посполитої, крім того, зосереджувався навколо роздумів над відповідальністю шляхетського стану за занепад краю. «Świadomość historyczna Rawity stanowiąca określoną strukturę całościową składającą się ze ściśle ze sobą powiązanych elementów, takich jak świadomość państwowa, narodowa, społeczna czy też religijna. Znaczące w niej miejsce zajmowała świadomość państwowa, mająca swe odniesienie do przedzobiorowej Rzeczypospolitej» [22, с. 130].

Францішек Равіта-Гавронський, автор белетристичних, публіцистичних та художньо-історичних творів на українську тематику, у своїх публіцистичних працях значну увагу приділяв Т. Шевченку. Він говорив про відновлення національної свідомості в Україні на Правобережжі у XIX столітті, підкреслював, що «odzywał się potężny głos Szewczenki, który w drżące ruskie społeczeństwo rzucił zapomniane wyrazy — wolność, sława, kozacyzna» [22, с. 134]. У статті «З літератури української», яка була опублікована у варшавському журналі «Prawda» у 1884 р., він писав про визначне місце поета як творця нового художнього методу. Зауважував, що література в Україні народилася лише з Тарасом Шевченком (1814–1861). Таке твердження письменника не означало відсутності літератури як такої, проте це було творення іншої її видозміни. Гавронський зазначав, що Шевченко відразу вирізнявся на тлі своїх попередників. Він поклав початок «народній літературі», був співцем болів панщини, людиною простою і неосвіченою, грішив одноманітністю тем, але не перебільшенням, можливо, тільки там, де на сцену виводив «панів». Його твори відзначилися небагатою різноманітністю мотивів, але вони багаті на правдиві образи, колорит, багаті на неповторне почуття краси [7, с. 377]. Саме таким чином розглядав Кобзаря літературознавець, до того ж згадки про Шевченка є і в інших публікаціях. Равіта розумів недостатню обізнаність польського читача з українською літературою, тому вирішив її представити, публікуючи статті у періодичних виданнях. У своїх статтях кінця 80-х рр. він високо оцінював українського поета, але недостатньо розумів глибоко соціальний характер ідейної спрямованості його творчості, звужено трактував сутність його геніальної особистості. Гавронський писав про початок творчості Шевченка як про період пробудження творчої і романтичної сили, яка власне припала на епоху найбільшого романтично-сентиментального розвитку літератури в Польщі та в Росії. Шевченка підхопила нова течія, і він, як згадував дослідник, можливо, навіть більше за інших письменників цього періоду

знаходив середовище, з якого сам походив. Наприклад, жінки в баладах Шевченка зображені правдивіше та реалістичніше, ніж в інших романтиків. Вони відрізнялися від героїнь балад Міцкевича більшою силою почуттів і меншою сентиментальністю [6, с. 384]. Хоча Равіта підкреслював, що таке порівняння належить виключно до почуттєвої сфери. Якщо мова йтиме про цілісність, форму, то немає жодних сумнівів, що Міцкевич набагато перевершив українського поета. [6, с. 386] Цікавим є факт, що Іван Франко з 1884 року також публікувався у цьому ж журналі. Тут він видавав свої полоністичні праці, зокрема писав про літературний рух на Україні. Що стосується творчості Шевченка, вона посідала істотне місце у його літературній спадщині. Якщо Равіта-Гавронський недостатньо усвідомлював постать Шевченка та проекцію його творчості, то Франко відіграв значну роль у популяризації Кобзаря серед поляків. Він опублікував 13 статей польською мовою про життя і творчість Тараса Шевченка у різних журналах. З-під його пера вийшла праця «Тарас Шевченко» у «Кур'єрі Львівському», де Франко подав вже раніше висловлені думки про необхідність і історичну закономірність української літератури: «Література українська такою ж мірою, як і будь-яка інша література є результатом і вираженням українського історичного життя, вираженням народних традицій та вподобань» [20, с. 2]. У творчості Шевченка письменник цінував саме реалістичне трактування предмета, аналіз людських почуттів і чисто психологічні проблеми [21, с. 3]. «Nie mógł Iwan Franko nie reagować na dość dyskusyjne zagadnienia, które były poruszane przez Mariana Zdziechowskiego w pracy «Mesjaniści i Słowianofile» (1888). [...] Polski uczony przeciwstawiał Szewczenkę wszystkim trzem polskim «wieszczom» (Zygmuntowi Krasińskiemu, Juliuszowi Słowackiemu i Adamowi Mickiewiczowi), sądząc, że stworzone przez nich systemy filozoficzno-religijne były głębsze, wypełnione bardziej namiętymi niż u Kobziarza» [19, с. 12]. Реакцією на це була спільна з Михайлом Грушевським стаття у газеті «Prawda» у 1888 р. Загалом літературознавець представляв польським читачам Шевченка як «національного вчителя, пророка, критика політичного і соціального деспотизму» [21, с. 3]. Письменник не раз звертав увагу на відбиток, який Міцкевич залишив на творчості Шевченка, порівнював їхні твори, проте це зовсім не означало, що Шевченко якимось чином поступався у своїх судженнях письменникам польської літератури. У Міцкевича основою, фундаментом, на якому побудована потужна будівля поезії, була політична ідея і горе, смуток, біль і навіть відчай, що з неї випливали. Для Шевченка понад усе була соціальна ідея. Всі симпатії поета були на боці обездолених або нещасних людей. На його думку, сама нерівність уже кривдить людину. У 1885 році вийшла друком стаття «Адам Міцкевич в українській літературі», де Іван Франко говорив про становлення творчості польського романтика в Україні та його вплив на українську літературу: «Вплив Міцкевича в українській літературі не тільки не можна вважати за вичерпний, але навпаки, що з найсильнішим і ширшим розвитком цієї літератури, він перетвориться у суцільний врожай, зерна якого геній поета посіяв у багатьох поколіннях українського народу» [3, с. 367]. Він написав ряд статей на тему польської літератури та суспільно-політичних подій у Польщі 80–90-х рр. На сторінках польських видань письменник вів дискусії, що торкалися української тематики. Вони видавались у часопису «Кур'єр Львівський». Проте справа дійшла до розірвання співпраці після виходу памфлету

про творчість Адама Міцкевича «Poeta zdrady». Її варто розглядати на тлі постійного цькування польськими шовіністами І. Франка у тодішній періодиці й у контексті галицьких виборів 1897 року, коли радикальна партія висунула кандидатуру І. Франка до польського парламенту, та його всіяко бойкотували шляхетські політичні сили, зокрема «людова партія», представники соціал-демократичної партії та ін. В одному з неопублікованих листів до Бодуена де Куртене в лютому 1898 року поет сам визначав причини написання статті: «Мотивом, який змусив мене написати статтю про Міцкевича, були прояви морального виродження, які виринули наверх серед польської громадськості під час виборчої боротьби» [1, с. 181]. Після появи цієї статті на Франка посипались нападки, ненависть і лють. Його називали «поляконенажерцем», «гайдамакою», «хамом», якому «пахнуть культурні спогади героїчних часів — Гонти і Залізняка», у Львові розклеювались листівки із закликом фізичної розправи з українським письменником. Мав свою думку щодо цього Равіта-Гавронський, він говорив: «Кілька років тому Іван Франко — один із найпопулярніших, найбільш відомих і, можливо, навіть найбільш психічно урівноважених руських письменників — назвав Міцкевича “poetą zdrady”. Це було для певної групи людей тільки полемічним паролем — не більше того. Про Тараса Шевченка (хоч і не з такою мужністю та жорстокістю, але також несправедливо і не так голосно) було сказано, що він є “poetą nienawiści”. Цей вислів хоч і неправдивий, але наближений до правди» [8, с. 418]. Франко намагався приблизити польських читачів до питання розвитку української літератури і культури, сіючи зерна українізму у душах поляків. «Wpływ Mickiewicza na naszą inteligencję, od chwili jego wystąpienia aż do dni naszych, był daleko większy, bezpośredni i trwały, już chociażby dlatego, że mowa utworów Mickiewicza jest zrozumiała dla inteligentów Rusinów, nie tylko w Galicji, ale i na Ukrainie, przynajmniej na prawym brzegu Dniepru» [19, с. 228]. Його польськомовні дослідження про взаємопроникнення культур мали історичне підґрунтя. Досліджуючи взаємовплив Міцкевича і Шевченка, письменник говорив про недоброзичливе ставлення останнього до поляків. Видатний український полоніст Володимир Гнатюк у праці «Українсько-польська правобережна романтична література» висловив свою думку щодо шевченківських досліджень українського письменника: «Іван Франко зробив щодо Шевченка ту помилку, що приписав йому вороже ставлення до поляків, підкресливши на цьому свою солідарність з поетом і одночасно картаючи «кокетування» (з поляками) лівобережців Куліша і Кониського та політичну безбарвність подолян Руданського й Свидницького» [2, с. 151].

У свою чергу, Равіта-Гавронський робив спробу з'ясувати біографічні дані з життя Кобзаря у розвідці «Кілька слів про родину й родинне місце Тараса Шевченка», надрукованій у 2-му томі його книжки «Історичні студії й начерки» у Львові 1900 року. Ґрунтовним є матеріал, поданий у статті «Шевченко і поляки», яка була надрукована у 1918 році. Автор говорив про вплив польської культури на розвиток поета та його значення для польської культури. Письменник не раз вказував на взаємовідносини Шевченка з поляками під час вигнання, передусім з Броніславом Залеським, Зигмунтом Сераковським, Совою-Желіговським, Фліорковським, Турно та іншими. Спілкування з ними спричинило творчий переворот у свідомості Кобзаря, ця подія надала його поезії «глибинного ідейного польоту, позначеного

політичним гуманізмом». Він залишився один на один зі своєю самотністю і згодом знайшов розраду у спілкування зі своїми новими приятелями, які стали для нього надійною опорою у ті нелегкі часи його життя. У свою чергу, поляки не просто шанували Шевченка, вони намагалися підбадьорювати його, навіть коли письменника перевезли на інше місце перебування заслання, вони надсилали йому книги, писали листи. Гавронський говорив про стосунки Шевченка з поляками у контексті народів: «Вплив польського духу на ідейний розвиток руського поета через його контакти з поляками був би, мабуть, найкращим підтвердженням, що наближення та пізнання особистостей може укласти шлях до співпраці двох народів, до оцінки кривд і взаємних помилок у минулому і теперішньому, а потім прокласти шлях до кращого майбутнього» [9, с. 422]. Звертав письменник увагу на те, що наявні у поезії Шевченка пропольські мотиви призводили до «większego pogłębienia». «Для того, щоб відповісти на питання, ким для нас був Тарас Шевченко і який вплив мав на наше суспільство, ми маємо заглибитися в його душу, у його сутність, оскільки в поезії вона знайшла своє найбільш повне відображення, щоб видобути звідти синтез його почуттів і думок», — підсумував дослідник [8, с. 418]. Останні роки життя і творчості Гавронського позначилися посиленням його консервативних та реакційних тенденцій у поглядах, що відобразилося на його публікаціях про українців. «Rosnące poczucie zagrożenia ze strony ukraińskiego ruchu narodowego przyczyniało się również do zmiany formuły polskości. Wydają się, że jeszcze w latach 80 XIX wieku Rawita z sympatią postrzegał ludzi określających się jako *gente Ruthenus natione Polonus*. Na początku XX wieku nie był już jednak skłonny uważać ich za Polaków» [22, с. 128]. Письменник висловлював побоювання, що стосувались відокремлення України від Речі Посполитої і її позиції у підтримці Росії. В листі до Елізи Ожешко він писав: «Kiedy u narodu długo przez nas poniewieranego, poczyna budzić się nowa siła i żywotność, kiedy najwykształceńsza część jego przychyłać się do nas poczyna — jest to więc największym zadaniem naszego wieku uznać tę budzącą się siłę i zużytkować ją dla naszej wspólnej przyszłości» [22, с. 136]. Проте цього йому зробити не вдалося. Сам Ф. Равіта-Гавронський сприймався сучасниками досить неоднозначно, але напевно неординарна та своєрідна постать не могла залишитись непоміченою. Так, сучасники, зокрема Лям, характеризував Равіту як «людину засад, котрих вірно і постійно дотримувався». «Zacięty, uparty, od przekonania i poglądów nie odstępował, a w zapale rąbał na prawo i na lewo, bez względu na osoby i skutki, jakie dla niego pociągnąć mogło» [13, т. 27, с. 67]. Натомість Іван Франко зараховував Равіту Гавронського до «польських патріотів», хто, виходячи від абстрактної любові до України, вміють погодити з нею ненависть до українського національного руху» [14, т. 47, с. 192]. Хоча в іншому місці І. Франко радив працю Ф. Равіти-Гавронського як джерело варте уваги: «Аналізуючи “вірші”, які заховалися у збірці Якова Головацького “Народные песни Галицкой и Угорской Руси”, часть I (Москва, 1878, с. 33–35) під не зовсім властивим титулом “Бунти козацькі”... Бажаючи освітити історичні події, що лежать в основі сеї вірші, не зайвим буде заглянути поперед усього до найновішої праці, яка монографічно представляє історію гайдамацьких рухів XVIII в., а власне до двотомної книжки: Fr.Rawita-Gawroński. Historia ruchów hajdamackich. We Lwowie, 1901, якої перший том присвячений гайдамацьким рухам до року 1770, а другий спеціально

так званій Коліївщині...» [14, т. 43, с. 208]. Напевне, саме тому, що історія та минавшина настільки захопили Равіту-Гавронського, він не дозволяв собі, щоб повз нього пройшла непоміченою історична постать минулого чи сьогодення, і наприкінці XIX століття написав ґрунтовне дослідження життя та творчості Т. Падури саме у контексті українського романтизму. І хоча суспільна і літературна діяльність Т. Падури викликала крайні позитивні або негативні реакції, його творчість не залишала байдужими сучасників. У своїй праці «Фома Падура», виданій у 1889 році (т. IX, часопис «Киевская старина»), автор різко негативно називав письменника «лизоблюдом». «Падура — поет безмістовного життя. Відомість його з'ясовується тим, що він писав українською мовою, а популярність йому зробив Вацлав Жевуский. “Падура — человек посредственного таланта и небольшого умственного развития”» [10]. Особа Т. Падури була близькою внутрішньому світу Равіти, позаяк він поділяв його думки щодо України і вважав українську народність за різновидність польської. Зіставляючи тільки такий критичний погляд на частину творчого доробку Томаша Падури та Равіти-Гавронського, К. Якубовська-Кравчик писала: «... Історичне минуле Т. Падура не завжди трактує об'єктивно, на що у нього були свої причини, адже треба пам'ятати про роль, яку відігравали думи й пісні як фактор консолідації української національної спільноти; вони становили важливе джерело культурної компетенції, особливо стилізованого історичного знання, наводили привабливу модель сприймання минулого і одночасно були вагомим елементом місцевого обряду, що відрізняв від інших етносів чи націй» [17]. На думку Ростислава Радишевського, «єдиним можливим виходом з надзвичайно складної ситуації, в якій опинилася Польща, Т. Падура вважав збройну боротьбу» [12]. Іншими були погляди Равіти-Гавронського стосовно українсько-польської минавшини. Та оцінка історичної об'єктивності його творчого доробку є схожою з оцінкою Т. Падури, а про мотиви своїх рішень він писав: «Дух історії і любов до минулого прийшли до мене раніше, ніж знання... історію власного народу я вивчав не для того, щоб стати колись бакалавром у школі і там обмінювати свої знання на хліб насущний, а щоб пізнаючи — сильніше любити... Я добре знав, що не дипломи навчають обивателів і їхні душі, а любов до минулого [22, с. 148]».

У творчості Франка яскраво простежується орієнтація на польську тематику, твори, написані польською мовою, певні критичні думки про суспільні, історичні, культурні та літературні стосунки Польщі та України у публіцистиці. Він дійшов висновку, що література — це «ogół zjawisk i wytworów umysłowego życia danego narodu» [19, с. 15]. Український письменник, перебуваючи з іншого боку міжкультурної стіни, зауважував у своїх записках: «Przeszłość historyczna powiązała oba narody zbyt licznymi węzłami; osobliwie na polu literatury faktem pierwszorzędnej doniosłości była zupełna prawie polonizacja szlachty i na prawobrzegowej Ukrainie» [19, с. 229]. Якщо Равіта сприймав Україну як Польщу і ставлення його змінювалось разом з історією її становлення: «Rozwój ukraińskiego ruchu narodowego, zwłaszcza w Galicji Wschodniej, ostro przeciwstawiającego się polskiej dominacji w sferze politycznej, społecznej i kulturalnej, spowodował zwrot w postawie Rawity [22, с. 128], — то Іван Франко говорив про вплив польських письменників на українців і тому досліджував представників «української школи» у польському романтизмі. Писав про А. Мальчевського,

Ю. Б. Залеського, С. Гощинського, дещо менше про М. Грабовського, М. Чайковського та ін. Письменник прагнув дослідити їхню творчість, пов'язану з Україною. Він розмежовував дві групи: тих, хто писав українською про Україну, і тих, хто писав польською про Україну. Євген Нахлік зауважував: «Як можна судити з Франкових статей, у середині 80-х рр. у нього склалося досить критичне ставлення до “української школи” у польському романтизмі. Реалізоцентрична та україноцентрична логіка мислення привела Франка врешті-решт до переважно негативної оцінки цієї “школи”, позаяк вона “по своїм провідним думкам була й осталась більш чужою українському народові, ніж, наприклад, школа литовська”, представниками якої були А. Міцкевич та Ю. Словацький» [4, с. 64]. Франко погоджувався з тим, що їхня творчість представляла певні образи, художні мотиви, нашттовувала до звернення за натхненням до українського фольклору, історії. Український дослідник творчості І. Франка Т. І. Пачовський у своїй статті «Іван Франко про “українську школу” в польській літературі» цитував письменника: «Те, що історики польської літератури привикли називати “українською школою”, поезія Мальчевського, Б. Залеського та С. Гощинського, повісті й вірші М. Чайковського, Т. Олізаровського та Грози, деякі повісті Крашевського, деякі праці М. Грабовського і т. п. являються при ближчій догляді немов верхом значної гори, що, осяяний сонцем, видніється здалека, але на правду здвигається над значним числом поменших горбків і творить, немов ефективно закінчення довгого гірського пасма, якого початки губляться десь у сутінках XVI віку» [5, с. 26]. Традиції романтичної поезії представників «української школи» продовжили Леонард Совінський (1831–1887), Станіслав Грудзінський (1851–1894) і Володимир Висоцький (1846–1894). «Свіжим і енергійним талантом назвав Франко Володимира Висоцького, який розпочав свою літературну творчість сатирою “Wszystcy za jednego”, в якій висміяв польську шляхту, її безхарактерність і марнотратство. У Висоцького звучали і сентиментальні чутливо-патріотичні мотиви, прикладом чого може бути поема “Laszka” (1894)» [5, с. 36]. Франко писав про цю поему дещо критично: «Хоч і як подобалася українсько-польській публіцистиці ця поема, та, на мою думку, її поетична вартість дуже невелика: се слабе наслідування лірично-епічного тону “Марії” Мальчевського, з тими самими маріонетковими козаками, татарами і поляками, але без глибини і сили в змалюванні поодиноких постатей. [...] Висоцький ані артист не великий, ані майстер поетичної форми; його вірші дуже часто дерев'яні, балакучі, мляві; його поетична техніка дуже примітивна, смак невироблений, навіть мова не зовсім чиста. А проте чути в його поезії якийсь подих свіжості і сил, якусь мужню енергію, і в тім головна її принада» [16, с. 394–395]. У творчості В. Висоцького, проте, виділяв Іван Франко поему «Оксана», вважав її найкращим твором письменника і власне, цілком слушно зараховував його до «грона українських патріотів» [11, с. 13]. Однак, беручи до уваги тісні контакти з Україною, Волинню та традиції «української школи», які відчувались у творчості Висоцького, Францішек Равіта-Гавронський, відмітив: «У ньому пульсує національне життя, він не захоплюється лише зеленню України, не мріє про минувшину, і навіть тоді, коли з історії козаччини черпає мотиви для своїх поем, уміє з цих струн, давно не гризти, видобути думки, нам близькі та дорогі... Висоцький іде в ногу з часом» [18, с. 5].

Франко значно розширив межі «української школи», зараховував до її числа таких письменників, як Т. Падура, Я. Гаватович, А. Шашкевич, П. Свенцицький. Окрему увагу він приділив Т. Падурі. «Падура оспівував минуле України, в них вперше змальовував образи кобзарів. Проте ці вірші, як писав Франко, мали пропагандистське призначення. Падурі йшлося про те, щоб зацікавити ними українського селянина-кріпака та привернути його до солідарності зі шляхтою на ґрунт спільної туги за минулим, за тими часами, коли Україна була під володіннями шляхетської Польщі» [5, с. 37]. У своїй праці «Король балагулів» письменник негативно висловився про Падуру, звинуватив його у пропаганді до солідарності польському шляхетству [15]. Він вважав, що ця патріотична ідея була зумовлена підготовкою до польського повстання 1830 року. «Загалом же Іван Франко в оцінці “української школи” виступав більше літературним критиком та естетиком позитивістсько-реалістичного спрямування, ніж дослідником, істориком літератури, а при тім самовизначався в ролі національного ідеолога» [4, с. 73]. Будучи дослідником польської романтичної літератури, він з певною критичністю ставився до представників «української школи», аргументуючи їхні твори як неправдиве зображення України та українців. «Nazywają mię nieraz gorliwi patrioci polscy nieprzyjacielem Polaków. Co mam powiedzieć na taki zarzut? Czy powołać się na świadectwo tych Polaków i Polek, których wysoko cenię i dla których mam wszelki szacunek? Nie, pójdę prostszą drogą i powiem otwarcie: nie lubię zbyt gorliwych patryotów, tych którzy mają usta pełne Polski, a których serce zimne jest dla niedoli chłopa lub najemnika polskiego» [19, с. 26]. З ним погоджувався Равіта-Гавронський, який прискіпливо ставився до «української школи» польського романтизму, засуджував «салонних козаків» Ю. Б. Залеського, говорив, що їм бракує народу. При цьому він зображував виідеалізовану Україну. Самих же представників «української школи» літературознавець звинуватив у малій обізнаності української мови і байдужому до неї ставленні. Гавронський, як і Томаш Падура, були переконані у концепції: «Немає Польщі без України, а України без Польщі». У 1892 р. розпочалися завзяті полеміки з представниками української сторони — і в історичних працях, присвячених історії козаччини та гайдамацьким рухам, і в публіцистиці на поточні теми. Але ця його «звитяжна» боротьба мала сумнівні наслідки. Є. Коко зауважував з цього приводу, що «у сфері формування суспільної свідомості результатом творчості Равіти стала жорстка польсько-українська конфронтація, що насправді вельми відрізнялася від очікуваних цілей — оборони ідеї давньої Речі Посполитої. Оскільки до масових уявлень сильніше і краще сягав поширюваний у його працях негативний стереотип народу-сусіда, то дистанція та почуття відчуження від його письменництва лише поглиблювалися». Про місце Гавронського в Україні Е. Коко писав: «Jego rola w kształtowaniu polskiej opinii w sprawie ukraińskiej jest trudna do przecenienia» [22, с. 7]. Равіта-Гавронський все своє життя займався питаннями України, хоча у його розумінні це не була держава, а частина добре знаної йому Речі Посполитої, з чим він погоджувався з Т. Падурою. Він говорив про марні спроби України стати самостійною, називає її «дочкою» Польщі, яка з часом повернеться додому. Письменник не розмежував Україну і Польщу, писав про кордони як про такі, що вписалися в історію, Польща є «wszędzie tam,

gdzie historia zapisała jej granice» [22, с. 139]. Літературознавець називав себе українцем, але не з огляду на ідеологічні переконання, проте спирався на територію проживання. «Rozważając ją chronologicznie — писав — oznaczała pierwotnie tylko graniczny pas ziemi leżący wzdłuż granicy tatarskiej i wołoskiej czyli na pograniczu województw Kijowskiego, Braclawskiego, Podolskiego, że zatem w nomenklaturze Rzeczypospolitej była nie jedna, lecz kilka ukrain. (...) Nazwa Ukraina z czasem rozszerza się od pojęcia pogranicza do pojęcia prowincji całej i te dwa pojęcia tak się mieszają ze sobą, że nieraz trudno je rozróżnić» [22, с. 132]. Він вперто стверджував, що Україна це всього лише загублена земля Польщі: «dla mnie to była Polska», і називав письменник себе «dzieckiem prawdziwej Ukrainy polskiej» [22, с. 149]. Варто звернути увагу на цей оксиморон. Як писав Коко, «Franciszek Rawita-Gawroński postrzegał dzieje Ukrainy z punktu widzenia dziejów Polski» [22, с. 156]. Гавронський називав Україну своєю особистою вітчизною, тому в публіцистиці найбільше місця присвячував українській справі. «Ukraina jako część dawnej Rzeczypospolitej stanowiła go ojczyznę ideologiczną» [22, с. 125]. Такий регіоналізм був властивий його творчості.

Неоціненною залишається взаємодія та взаємозалежність двох культур. Україна для Польщі, як і Польща для України є бездонним джерелом знань. Період ХІХ століття приніс численну кількість дослідників, літературознавців, істориків та науковців, які прагнули позначити культурні межі та літературні кордони їхнього взаємовпливу. Одним із таких представників був Іван Франко, який зробив вагомий внесок у популяризацію української літератури у польській культурі, і у поширенні польської літератури на українській землі, робив численні переклади творів польських письменників, аби донести їх до українського читача. Українець душею, поляк за походженням є чудовим прикладом взаємозбагачення сусідніх братніх земель, який довів, що без міжкультурної співпраці важко оцінити творчість та значення рідної літературної спадщини. У Польщі цю титанічну працю здійснював польський літературознавець, критик Францішек Равіта-Гавронський, вплив якого на польську та українську літератури та культуру були не меншими, проте його творчість зазнала значної критики, оскільки саме йому належить створення «негативного стереотипу українця». В оцінці польських публіцистів Гавронський був відомим знавцем проблематики, що торкалась минулого Русі (України) та польсько-руських (українських) стосунків. Роль, яку відіграв Гавронський у культурному житті України та Польщі, не можна описати, власне письменник не знайшов своє місце. Впродовж всього життя він досліджував Україну як частину Польщі, був, як він сам себе називав, «українським поляком», боронив інтереси Польщі та писав про історію українського минулого. Тому можна лише сказати, що він зробив великий крок на шляху до порозуміння двох народів, намагався пов'язати їх вузами минулого, зберегти культурну та ідеологічну цінність у літературі та культурі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вервес Г. Адам Міцкевич в українській літературі. — К., 1955 р.
2. Гнатюк Володимир. Українсько-польська правобережна романтична література. Вибрані праці / Відпов. ред., упоряди. Та автор передмови Р.П. Радишевський. — К.: «МП Леся», 2008. — 637 с.

3. Манорик М. Польський романтизм у сприйнятті Івана Франка / М. Манорик // Романтизм між Україною та Польщею. Київські полоністичні студії. Том V. — Київ, 2003. — 464 с.
4. Нахлік Є. Українські письменники (від Т.Шевченка до І.Франка) про «українську школу» в польському романтизмі / Є. Нахлік // Київські полоністичні студії. «Українська школа» в літературі та культурі українсько-польського пограниччя. — Том VII. — Київ, 2005. — 598 с.
5. Пачовський Т.І. Іван Франко про «українську школу» в польській літературі / Т. Пачовський // Слов'янське літературне єднання. — Львів, 1958.
6. Равіта-Гавронський Фр. Жінки в поезії Тараса Шевченка (Пер. Ростислава Радишевського) // Київські полоністичні студії. — Т. XXV: Рецепція творчості Тараса Шевченка в Польщі. У трьох книгах. — Книга перша. — К.: Університет «Україна», 2015. — С. 384–400.
7. Равіта-Гавронський Фр. З української літератури (Пер. Анни Швець) // Київські полоністичні студії. — Т. XXV: Рецепція творчості Тараса Шевченка в Польщі. У трьох книгах. — Книга перша. — К.: Університет «Україна», 2015. — С. 376–378.
8. Равіта-Гавронський Фр. Тарас Шевченко і ми (Пер. Ростислава Радишевського) // Київські полоністичні студії. — Т. XXV: Рецепція творчості Тараса Шевченка в Польщі. У трьох книгах. — Книга перша. — К.: Університет «Україна», 2015. — С. 418–421.
9. Равіта-Гавронський Фр. Тарас Шевченко і поляки (Пер. Ростислава Радишевського) // Київські полоністичні студії. — Т. XXV: Рецепція творчості Тараса Шевченка в Польщі. У трьох книгах. — Книга перша. — К.: Університет «Україна», 2015. — С. 422–446.
10. Равита Ф. Фома Падурра (Критический очерк) // Киевская старина. — Т. 26. — № 9. — 1889. — С. 727–751.
11. Радишевський Р. Володимир Висоцький — київський позитивіст із романтичним серцем. Поєми. Лірика. Сатира. — Київ, 2012. — С. 7–79.
12. Радишевський Р. Томаш Падурра — польсько-український лірник // Томаш Падурра. Вибрані твори / Р. Радишевський. — Київ, 2012. — 624 с.
13. Франко І. Зібрання творів: У 50 т.—К.: Наук. думка, 1986. —Т. 27. — 463 с.
14. Франко І. Зібрання творів: У 50 т.—К.: Наук. думка, 1980. —Т. 47. — 767 с.; Т. 43. — 482 с.
15. Франко І. Король балагулів Антін Шашкевич і його вірші // Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. — 1904. — Т. 57.
16. Франко І. Твори: В 50 т. — Т. 31. — К., 1981. — С. 394–395.
17. Якубовська-Кравчик К. Томаш Падурра // Волинські Афіни. 1805–1833 / Зб. наук. пр. під ред. Ст. Маковського і В. Собчука. — Тернопіль: Богдан, 2006. — С. 129–136.
18. F. Rawita-Gawroński, Poezje Włodzimierza Wysockiego. Szkic krytyczny, Lwów 1886. — S. 5.
19. Franko I. Szkice o literaturze : Kultura, Literaturoznawstwo, Publicystyka / Iwan Franko; [Koncepcja, projekt graficzny i realizacja : Robert Maciej]. — Warszawa-Drohobycz, 2016. — 392 s.
20. Franko I. Taras Szewczenko // Kurier Lwowski. — 1893. — №62, 3 marca. — S. 2–3.
21. Franko I. Taras Szewczenko // Kurier Lwowski. — 1893. — №68, 9 marca. — S. 3.
22. Koko Eugeniusz. Franciszek Rawita-Gawroński (1846–1930) wobec Ukrainy i jej przeszłości. — Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2006. — 276 s.